

УДК 72.01

**Абизов Вадим Адільевич<sup>1</sup>,**  
доктор архітектури, професор,  
Київський Національний університет культури і мистецтва  
(КНУКіМ)  
м. Київ, Україна  
E-mail: [vadimabyzov@ya.ru](mailto:vadimabyzov@ya.ru)

## МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ ЕТНОДИЗАЙНУ СЕРЕДОВИЩА

*Анотація: В статті визначаються методологічні засади створення етнодизайну архітектурного середовища з встановленням ієрархічних рівнів його проявів та ознак. Відповідно до них розглянути системно-структурні складові формування та розвитку дизайну архітектурного середовища з урахуванням національної культури та самобутності.*

*Ключові слова: етнодизайн, методологічні засади, ієрархічні рівні, архітектурне середовище.*

**Постановка проблеми.** Тенденція стрімкого росту національної свідомості і патріотизму, спрямована на подальше формування національної ідентифікації набуває все більшого розвитку в різних сферах життєдіяльності в тому числі в архітектурі і дизайні і навіть утримала усталену назву «Етнодизайн».

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Це явище останнім часом привертає все більшу увагу багатьох дослідників та практиків різних напрямків архітектурно-дизайнерської діяльності. Причому природа і феномен його розглядається в різноманітних публікаціях як на макрорівнях національної ідентичності забудови міст [1;3;4;5], так і на мікрорівнях - стильових ознак, символіки, декору, будівельних матеріалів [2;4;5]. В той же час, для цілісного погляду на дану

---

<sup>1</sup> © Абизов В.А.

проблему та з метою подальшого виявлення засад національної ідентифікації в архітектурі і дизайні, стає необхідним визначення методологічних системно-структурних основ сучасного етнодизайну архітектурного середовища на різних ієрархічних рівнях. Ця галузь дизайнерської діяльності отримала самостійний розвиток за останнє півстоліття, коли проектувальники та споживачі її продукції усвідомили як взаємодіє вся продукція різноманітних дизайнерів, створюючи унікальне за масштабом явище – феномен предметно-просторового середовища.

**Формулювання цілей статті.** Метою даної статті є встановити методологічні засади формування та розвитку етнодизайну архітектурного середовища з визначенням ієрархічних рівнів його проявів та ознак.

**Основна частина.** Першим ієрархічним рівнем прояву етнодизайну слід вважати соціальні умови формоутворення архітектурного середовища з урахуванням не тільки духовних потреб і смаків, а й соціального статусу як замовників та інвесторів, так і конкретних споживачів. Важливим є наявність соціального запиту українського суспільства на розвиток національних традицій в організації соціального та матеріально-просторового середовища людини. завдяки орієнтації громадян країни на задоволення їх культурних і духовних потреб та розвиток історико-культурних традицій такий запит набуває все більшого поширення, особливо останнім часом, як з боку державних установ, так і приватних підприємств. А створення повноцінного середовища життєдіяльності людини повинно в першу чергу відповідати соціальним потребам розвитку суспільства, що безпосередньо впливає на обрання форм і засобів його утворення, починаючи з облаштування інтер'єрів і парків та закінчуючи формуванням просторів містобудівних утворень. Власне соціальний та фінансовий статус власника будь яких житлових чи громадських будівель і приміщень

певним чином обумовлюють їх техніко-економічні та відповідні естетичні показники.

Містобудівні умови розташування об'єктів дизайну разом із природно-географічними чинниками відіграють первісне визначальне значення як щодо народних традицій в архітектурі і дизайні, так і в продукуванні етнотрадиційних ідей та цінностей в умовах сучасної практики. Так, природні і урбаністичні пейзажі карпатських, степових та приморських поселень України визначають в першу чергу відповідне формоутворення як відкритих, так і закритих (інтер'єрних) просторів середовища. Тому наступним ієрархічним рівнем буде містобудівний структурний блок, який визначає місце і роль середовищного об'єкту у просторі поселення та його забудови з урахуванням різних природно-кліматичних та містобудівних умов розташування об'єкту дизайну, характеристиками оточуючого його природного і штучного середовища.

Причому цей ієрархічний рівень може мати декілька структурних підрівнів бо підсистем починаючи від районного планування та генеральних планів міст і закінчуючи проектами забудови та благоустроєм вулиць і площ. Облаштування громадських просторів – одна з найвідповідальніших і складних робіт у створенні повноцінного середовища з відображенням народних традицій в архітектурі і дизайні. Такі місця є надзвичайно важливими як для створення умов комфортного проживання мешканців міста, так і для забезпечення гармонійного функціонування мегаполісу в умовах його динамічного та суперечливого розвитку. Так, середовище майданів відіграє велику роль та значення в житті країн. Саме на них часто-густо визначаються визначні події, що впливають на долі та особливості подальшого розвитку суспільства держави [1].

Поряд з середовищними умовами формування та існування об'єктів містобудування і дизайну наступними визначальними чинниками у прояві етнотрадицій в архітектурі і

дизайні виступає процесуальна складова. Організація різних процесів життєдіяльності суттєво пов'язана з історико-культурними та духовними особливостями умов праці, відпочинку та побуту людини. Сутність і взаємозв'язок цих процесів відображається у відповідній організації функціонально-планувальної просторової структури. Об'єктів дизайну. І якщо, наприклад, сучасні фабрики, гіпермаркети, аеропорти мають майже однакову технологічну організацію, то функціонально структура багатьох середовищних об'єктів, таких як підприємства громадського харчування, рекреаційних, культурно-просвітних і розважальних закладів, культових споруд та інших, часто базується на національних традиціях. Так, наприклад функціонально-просторова організація Українського ресторану у порівнянні з Китайським буде мати суттєві відмінності.

Оскільки функціональні рішення об'єктів дизайну мають безпосередній вплив на їх просторову структуру як «зліпок» функції, наступним системно-структурним блоком в прояві етнодизайну буде архітектурно-просторова організація, яка в конкретних параметрах втілена у відкритих і закритих міських просторах, їх висотах, площах, конфігураціях тощо.

А комбінація об'ємів за функціональним взаємозв'язком і організацією простору разом із системами обладнання та благоустрою для виробничих і побутових процесів об'єднується в цілісність за законами композиції та художньої виразності. І все це має бути спрямоване на отримання комплексного функціонально-планувального, композиційно-просторового та в кінцевому підсумку художньо-образного рішення – результату, що робить витвори етнодизайну явищами справжнього мистецтва.

Середовищна композиція поточного просторові комбінації, встановлює художньо-образні засоби етнодизайну, такі як кольорова гама, пропорції, акценти і нюанси та інші, що мають стати основою вже до предметного наповнення

середовища від обладнання до витворів декоративно-прикладного мистецтва, обумовленого як народними традиціями, так і перспективними технологіями, що зроблять об'єкти дизайну більш комфортними та сучасними. Сукупність таких просторових складових етнодизайнерського проектування від функціонального процесу до композиційно-просторової організації, а потім вже до художньої виразності та предметного наповнення обладнанням, декором, національною символікою дозволять досягти концептуальну цілісність і встановити єдність атмосфери середовища сучасних об'єктів дизайну.

На кожному з рівнів середовищного проектування можна виділити типи архітектурного середовища, що будуть відрізнятися за властивостями матеріальних компонентів; за способами життя і ситуаціями життєдіяльності мешканців; за особливостями світогляду і середовищ ними; за особливостями світогляд і середовищ ними концепціями людей, що його створювали,; за принципами утворення і механізмами розвитку [4].

До елементів предметного наповнення архітектурного середовища в першу чергу відноситься його обладнання, що має функціональне призначення, таке як меблі ( в тому числі «міські» меблі, реклама, транспорт для відкритих міських просторів), устаткування, елементи інженерної інфраструктури. Художнє проектування обладнання, поряд із необхідністю комплексного вирішення конкретних функціональних, конструктивних, ергономічних, економічних умов формування середовища повинно відповідати естетичним вимогам, які будуть відображати певну традиційну стилістику середовища. Варто підкреслити, що історичні стилі часто-густо знаходять художню трансформацію в сучасних матеріалах, технологіях та композиційних засобах їх відображення.

Створення національної стилістичної виразності середовищних об'єктів та насичення їх композиційних характеристик відбувається також і за рахунок виразних деталей

декору та синтезу мистецтв. Гармонійний синтез об'єктів дизайну з декоративно-прикладним та образотворчим мистецтвом є вагомим засобом їх органічної взаємодії та зв'язку з архітектурним середовищем. Художня кераміка, монументальний і декоративний розпис, художній текстиль, скульптурні композиції, ужиткові вироби з деревини, металу, скла та інші прояви українського народного мистецтва сягають своїми коріннями у давню культуру. Сучасне декоративне мистецтво України відрізняється своєю самобутністю і вдало зберігає зв'язок з історичними традиціями та базується на народній спадщині і символіці. В той же час в оновленні національної ідентичності в середовищних об'єктах не варто моделювати тільки зовнішні ознаки.

Символьно-знакові елементи, в тому числі орнаментальне мистецтво спирається на міфологічну та духовно-ментальну основу. Це стосується навіть використання засобів ландшафтного мистецтва і фітодизайну. Адже рослини, трави і квіти та їх змістовні й естетичні комбінації з покон віків мали величезне сакральне значення у прояві народних традицій та облаштуванні оточуючого середовища.

Естетична якість та ефективність формування середовища з врахуванням його національних традицій і цінностей багато в чому залежить від матеріально-технічних засобів його реалізації, серед яких визначна роль належить будівельним виробам і матеріалам [2]. Вміле використання традиційних будівельних матеріалів (природних кам'яних, керамічних, деревини, металу) надає особливі природні художньо-образні характеристики і, в той же час, етнокультурну своєрідність середовищу, відображаючи історико-культурні традиції українського народу. Так, неперевершеним витвором українського зодчества є Полтавський краєзнавчий музей (арх. В. Кричевський), кольорова керамічна майоліка якого ярко відображає національні традиції. В той же час високий розвиток науково-технічного прогресу та впровадження нанотехнологій в

подальшому відкривають широкі естетичні та художньо-образні можливості застосування, поряд із традиційними, інноваційних виробів і матеріалів (бетон та залізобетон; скло та інші матеріали і вироби з мінеральних розплавів; полімерні матеріали) для створенні неординарних середовищних композицій та реалізації сміливих творчих етнодизайнерських задумів.

**Висновки.** В методологічному розумінні поняття національної своєрідності в архітектурі та сучасному етнодизайні має включати всю сукупність його ознак, пов'язаних як з народними, так і інноваційними проявами і формами, на різних ієрархічних рівнях організації середовища:

- соціальному;
- містобудівному;
- функціонально-планувальному;
- просторово-композиційному;
- художньо-образному;
- предметного наповнення архітектурного середовища;
- синтезу мистецтв, в тому числі з використанням декоративно-прикладного й ландшафтного мистецтва та символічно-знакових елементів;
- будівельних матеріалів і виробів.

Такий методологічний підхід надасть можливість сформувати цілісне уявлення про етнодизайн середовища, дозволить систематизувати існуючі уявлення, знання і практику про засоби і методи формування, визначити тенденції та перспективи його розвитку.

### Література

1. *Абизов В.А.* Майдани України. Середовище. Стан, проблеми, тенденції//Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції КНУКіМ. К.: КНУКіМ, 2010. С. 4-6.
2. *Абизов В.А.* Роль сучасних будівельних матеріалів в розвитку етнодизайну міського середовища / В.А. Абизов // Європейський вектор розвитку і національний контекст: Зб. наук. праць. Полтава: Полтавський національний університет, 2014. с. 37-43.
3. *Даниленко В.* Майбутнє європейського дизайну: Чехія, Польща, Україна /В. Даниленко. – Харків: «Колорит», 2007. – 197 с.
4. Основи дизайну архітектурного середовища / Тімохін В.О., Шебек Н.М., Малік Т.В. та ін. - К.: Основа, 2010. – 395 с.
5. *Черкес Б.* Національна ідентичність в архітектурі міста. – Львів: Видавництво НУ «Львівська Політехніка», 2008. – 266 с.

### Анотація

*Абызов В.А. Методологические основы создания этно дизайна архитектурной среды* В статье определяются методологические основы создания этнодизайна архитектурной среды с установлением иерархических уровней его проявлений и признаков. Согласно им рассмотреть системно-структурные составляющие формирования и развития дизайна архитектурной среды с учетом национальной культуры и самобытности.

Ключевые слова: этнодизайн, методологические основы, иерархические уровни, архитектурную среду.

### Abstract

*V. Abyzov. Methodological principles of creating ethnic design architectural environment. The article defined methodological principles of creating ethnic design architectural environment with the determination of hierarchical levels of its manifestations and attributes. According to them examined system-structural components of forming and development of architectural environment, taking into account national culture and identity.*

Keywords: ethnic design, methodological principles, hierarchical levels, architectural environment.

*Стаття надійшла в редакцію 01.03 2016р.*